

АДМІНІСТРАТИВНА ПРОЦЕДУРА ЯК ГАРАНТІЯ ПРАВ ПІДПРИЄМЦЯ У ВЗАЄМИНАХ З ОРГАНАМИ ПУБЛІЧНОЇ ВЛАДИ

Головко Роман Миколайович

*аспірант кафедри кримінального, адміністративного права і процесу
ЗВО «Міжнародний університет бізнесу і права»,
м. Херсон, Україна*

Право на підприємницьку діяльність є конституційно гарантованим і водночас реалізується не абстрактно, а через численні контакти бізнесу з органами публічної влади, зокрема під час отримання дозволів, проходження контролю, доступу до адміністративних послуг, внесення даних до реєстрів, застосування заходів реагування. Конституція України закріплює право кожного на підприємницьку діяльність, яка не заборонена законом, а також обов'язок держави забезпечувати захист конкуренції та недопущення зловживань на ринку [1]. У цій конструкції матеріальне право підприємця фактично потребує процесуальної оболонки, яка унеможливило свавілля та забезпечує передбачуваність адміністративних рішень.

Адміністративна процедура у сучасному розумінні виконує роль юридичного механізму, що перетворює владні повноваження на правомірні управлінські рішення, а інтерес підприємця на захищену процесуальну позицію. В Україні системні стандарти адміністративної процедури закріплено Законом України «Про адміністративну процедуру» від 17 лютого 2022 року № 2073-IX, який визначає загальні правила розгляду адміністративних справ, процесуальні права особи, вимоги до збирання та оцінювання матеріалів, мотивування та повідомлення, а також наслідки порушення процедурних вимог [2]. Саме тому адміністративна процедура може бути описана як універсальна гарантія для підприємця, яка діє незалежно від галузі регулювання і доповнює спеціальні режими у сфері дозвільної діяльності, контролю чи сервісних послуг.

Гарантійний потенціал адміністративної процедури проявляється у поєднанні трьох взаємопов'язаних блоків:

1) нормативний блок, який встановлює загальні принципи та мінімальні стандарти поведінки адміністрації під час вирішення індивідуальних справ. Процедурні принципи виконують функцію межі для розсуду органу, оскільки зобов'язують діяти у спосіб, який є

правомірним, обґрунтованим, пропорційним і неупередженим, а також забезпечує належне повідомлення та можливість бути вислуханим;

2) інституційний блок, який охоплює організацію провадження, розподіл компетенції, визначеність відповідальних посадових осіб, наявність фронт-офісів, електронних каналів комунікації, процедур внутрішнього контролю якості рішень. Для підприємця інституційний блок має значення тому, що процесуальні права без доступних інструментів їх реалізації перетворюються на декларацію;

3) юрисдикційний блок, який забезпечує зовнішній контроль за адміністративними рішеннями. Кодекс адміністративного судочинства України визначає рамку судового захисту від рішень, дій чи бездіяльності суб'єктів владних повноважень, а також підходи до оцінювання законності управлінських актів [3]. Судовий контроль у цьому сенсі є продовженням логіки адміністративної процедури, оскільки перевірка правомірності рішення часто зводиться до перевірки дотримання процедурних гарантій, наявності належного мотивування та доказової основи.

Законодавча модель адміністративної процедури орієнтована на те, щоб особа не залишалася пасивним об'єктом управління. Підприємцю надається статус учасника адміністративного провадження з визначеним набором процесуальних прав, що дозволяє впливати на встановлення фактичних обставин і правову оцінку.

Ключовими для бізнесу є наступні процесуальні гарантії.

1. Право бути вислуханим до ухвалення несприятливого рішення. Це означає обов'язок адміністрації надати підприємцю реальну можливість подати пояснення, аргументи та матеріали до прийняття рішення, а не після того, як рішення вже сформоване. У практичному вимірі така гарантія зменшує ризик рішень, що ґрунтуються на припущеннях, неповних даних або односторонній позиції контролюючого органу.

2. Право на доступ до матеріалів справи та прозорість доказової бази. Підприємець має розуміти, які дані, документи й відомості використано органом, які факти визнано встановленими, які аргументи відхилено і з яких причин. Це формує можливість підготувати заперечення і забезпечує передбачуваність правозастосування.

3. Право на мотивоване рішення. Мотивування є процесуальним інструментом проти адміністративного формалізму, бо примушує орган пояснити логіку висновків і прив'язати їх до норми права та встановлених обставин. Для підприємця мотивування має подвійне значення, воно дозволяє оцінити перспективи оскарження і одночасно дисциплінує адміністрацію ще на етапі ухвалення рішення.

4. Гарантія розумного строку і визначеність процедурних дедлайнів. Затягування проваджень у сфері дозволів, реєстрацій або сервісних процедур породжує прямі економічні втрати, тому процедурні строки

мають економічну природу наслідків і повинні розглядатися як елемент правового середовища бізнесу.

Окрему прикладну площину становить сфера адміністративних послуг. Закон України «Про адміністративні послуги» від 06.09.2012 № 5203-VI визначає правові засади реалізації прав та законних інтересів фізичних і юридичних осіб у процесі надання адміністративних послуг [4]. У відносинах з підприємцями це проявляється у стандартизації вимог до інформації, документів, процедурних кроків та комунікації з заявником, що підсилює загальні гарантії адміністративної процедури і зменшує простір для неформальних практик.

Процедурні гарантії набувають максимальної практичної ваги в дозвільних режимах. Закон України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» від 06.09.2005 № 2806-IV закріплює правові та організаційні засади функціонування дозвільної системи і визначає порядок діяльності дозвільних органів та адміністраторів [5]. Для підприємця значущими є вимоги щодо передбачуваності переліків документів, уніфікації процедур, функціонування дозвільних центрів, прозорості комунікації та обмеження надмірних адміністративних бар'єрів. У цих відносинах адміністративна процедура виступає гарантією того, що дозвіл є результатом правового провадження, а не дискреційного рішення без належної перевірки і пояснення.

У контрольних і наглядових відносинах адміністративна процедура повинна забезпечувати баланс між публічним інтересом і свободою господарювання. Закон України «Про основні засади державного нагляду контролю у сфері господарської діяльності» від 05.04.2007 № 877-V встановлює принципи та порядок здійснення державного нагляду контролю, а також процедурні рамки інспекційних заходів і реагування [6]. Для підприємця гарантійний потенціал цього акта полягає у встановленні вимог до підстав перевірок, процедур фіксації результатів, прав і обов'язків посадових осіб та суб'єктів господарювання, можливості оскарження. У поєднанні із загальними приписами адміністративної процедури це формує стандарт, за якого контроль не перетворюється на каральну практику, а функціонує як правова процедура з перевірними підставами, належною фіксацією і мотивованими наслідками.

Отже, право на підприємницьку діяльність, будучи конституційно гарантованим, реалізується через постійну взаємодію бізнесу з органами публічної влади, а тому потребує процесуальних запобіжників, здатних забезпечити передбачуваність і правомірність адміністративних рішень. Адміністративна процедура у цьому контексті постає універсальною гарантією прав підприємця, оскільки встановлює обов'язкові стандарти розгляду індивідуальних справ і переводить здійснення владних повноважень у режим юридично контрольованого провадження. Її гарантійний потенціал забезпечується поєднанням нормативного,

інституційного та юрисдикційного блоків, де зовнішній судовий контроль у порядку адміністративного судочинства виконує функцію перевірки законності управлінських актів і наслідків процедурних порушень. Вирішальне значення мають процесуальні гарантії підприємця, зокрема право бути вислуханим, доступ до матеріалів справи, обов'язок мотивування рішення та дотримання розумних строків, оскільки саме вони формують мінімальний стандарт належного адміністрування і обмежують адміністративний формалізм. У прикладних сферах адміністративних послуг, дозвільної діяльності та державного нагляду і контролю адміністративна процедура забезпечує стандартизацію вимог, прозорість комунікації, пропорційність втручання і можливість ефективного оскарження, що в сукупності утворює системний адміністративно-правовий механізм реалізації та захисту прав суб'єктів підприємництва.

Література:

1. Конституція України від 28.06.1996 № 254к/96-ВР Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>.
2. Про адміністративну процедуру: Закон України від 17.02.2022 № 2073-ІХ Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2073-20>
3. Кодекс адміністративного судочинства України Кодекс України Закон від 06.07.2005 № 2747-ІV Верховна Рада України.
4. Про адміністративні послуги: Закон України від 06.09.2012 № 5203-VI Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/5203-17>
5. Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності: Закон України від 06.09.2005 № 2806-ІV Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/2806-15>
6. Про основні засади державного нагляду контролю у сфері господарської діяльності Закон України від 05.04.2007 № 877-V Верховна Рада України. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/go/877-16>